

I N
V A T I N I U M .

O R A T I O XXXIII.

A R G U M E N T U M .

CUM in P. Sextium de vi reum P. Vatinius testimonium dixisset: Sextii patronus Cicero inuectus est in eum acerbissime: & maxime quidem totum ejus tribunalum, in quo, Cesare consule, leges reip. exitiosas contra auspicia tulerat, sed questuram quoque & legationem exagitavit, non ut accusator, sed ut reprehensor. Quae de re sic in ep. ad Lentulum: Tota interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunalis, in quo omnia dicta sunt libertate, animoque maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum. A veteribus etiam interrogationis nomine appellatur haec oratio. Interrogatione enim utitur ad singula, quae reprehendit. Et accusatorem quidem Vatini brevis se futurum minatur: interim autem rogare ait tantum velle. Queri potest, utrum, Sextio absoluto, an prius quam sententiae ferrentur, haec Cicero dixerit. Mihi dubium non est, quin prius quam sententiae ferrentur. Cur hoc existimem, adducor his verbis, quibus interrogationem orditur: fecissem id, quod his vehementer placebat; quae videntur ad iudices potius, quam ad senatores, pertinere. Jam illa, quae sunt in extremo, certe de reo non dicuntur absoluto; Hoc quaero, num P. Sextium, quae lege accusandum fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? Nam si lata sententiae fuissent; abiissent statim iudices, re confecta, suo munere perfuncti, nec Ciceroni, absoluto jam reo Vatini interroganti, aures dedissent. Quorsum enim id tempore extra commissum lege iudicium consumerent? Et in ep. ad Q. fratrem, cum Sextium absolutum significasset, haec subiunxit: Vatini, a quo palam oppugnabatur, arbitratu nostro condi-

eidimus, diis hominibusque plaudentibus. Quin etiam Paulus noster, cum testis productus esset in Sextium, confirmavit, & nomen Vatini delaturum, si Macer Licinius constaretur: & Macer a Sextii subfelliis surrexit, ac se illi non defuturum affirmavit. Haec, opinor, sufficiunt ad interrogationis tempus iudicandum. MANUT.

SI tua tantummodo, Vatini, quid indignitas postulare, spectare voluissim, fecissem id, quod his vehementer placebat, ut te, cujus testimonium, propter turpitudinem vitae, forsdesque domesticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem. Nemo enim horum aut ita te refutandum, ut gravem adversarium; aut ita ro-gandum, ut religiosum testem arbitrabatur. Sed fui paulo in te intemperantior fortasse, quam debui. Odio enim tui, in quo; etsi omnes propter tuum in me scelus, superare debeo; tamen ab omnibus pene vincor, sic sum incitatus, ut, cum te non minus contemnerem, quam odissem; tamen vexatum potius, quam despectum, vellem dimittere.

Quare, ne tibi hunc honorem a me haberi forte mirere, quod interrogem, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo infragio, nemo civitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatem tuam istam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatem paucissimis interrogationibus irretitam retardarem. Etenim debuisti, Vatini, etiam si falso venisses in suspicionem P. Sextii, tamen mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optime meriti periculo, & tempore ejus, & voluntati parere voluissim. Sed hesterno pro testimonio esse mentitum, cum affirmares nul-

Tom. VI.

K

lum

1 Hic] Iudicibus.

2 Eriam si falso venisset in suspicionem P.

Sextio] Ut iurimaretur Vatini testimonium;

scire de dixerat Sextius, Vatini inivisse

cum Albinovano consilia de se accusando.

Qui autem alicui se esse inimicum ostendit,

eius testimonio fides derogatur. Sensus i-

gitur hic est. Debuisti, Vatini, vel si falsa

illa Sextii suspicio fuisset, mihi tamen i-

gnoscere, si eum, de me optime meritum

defendendum susciperem: multo magis, cum

illa suspicio falsa non fuerit: quod tu ipse

imprudens indicasti. Manutius.

3 Hesterno pro testimonio] Tuo in Sex-

tium. Pro, valet, in, ut alibi, Idem.

[300 maxime pariter ** uti uti illi o

lum tibi omnino cum Albinovano sermonem non modo de Sextio accusando, sed nulla unquam de re fuisse, paulo ante imprudens indicasti: qui & T. Claudium * tecum communicasse; & a te consilium P. Sextii accusandi petisse, & Albinovanum, quem antea vix tibi notum esse dixisses, domum tuam venisse, multa tecum locutum dixeris: denique conciones P. Sextii scriptas, quas neque nosset, neque reperire posset, te Albinovano dedisse, easque in hujus judicio esse recitatas. In quorum altero es confessus, a te accusatores esse instructos, & subornatos: in altero inconstantiam tuam cum levitate, tum etiam perjurio implicatam refellisti: cum, quem alienissimum a te esse dixisses, cum domi tuæ fuisse: quem pravaricatorem ab initio judicasses, ei te, quos rogasset, ad accusandum libros † dixeris dedisse.

II. Nimum es vehemens, feroxque natura: non putas fas esse verbum ex ore exire cujusquam, quod non jucundum & honorificum ad aures tuas accidat. Venisti iratus omnibus: quod ego, simulac te adpexi, prius quam loqui cœpisti, cum ante Gellius, nutricula seditioforum omnium, testimonium diceret, sensi, atque providi. Repente enim te, tanquam serpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti: ut mihi renovatus ille tuus in te *** Veterem meum amicum †, sed tamen tuum familiarem defenderim, cum in hac civitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris, nonnunquam, defensio nunquam vituperari. Sed quæro a te, cur G. Cornelium † non defenderem. Num legem aliquam Cornelius contra auspicia tulerit: num Æliam, num Fufiam legem neglexerit: num consuli vim attulerit: num armatis hominibus templum tenuerit: num intercessorem vi dejecerit: num religiones polluerit: ærarium exhauserit: rempublicam

*** Deest nonnihil. Sic autem unus Lamb. ut mihi renovatus ille tuus tribunatus videtur. At mihi primum objecisti, quod Cornelium, veterem

4 T. Claudium] Qui Sextii nomen defendere cogitaret: quod consilium videtur objecisse, aut accusanti Albinovano subscripsisse. Idem.
5 Libros] Conciones P. Sextii. Idem.
6 Ille tuus in te ** veterem amicum &c.]

Turnebus hic in MS. vacantem vidit totam paginam; ideoque merito insignitur locus asterisco. Græv.
7 Cornelium] De C. Cornelio, vide in Fragm.

blicam compilarit. Tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio ejusmodi nihil obiectum est. Codicem legisse dicebatur. Defendebatur, testibus collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi. Constat tamen, Cornelium concilium illo die dimisisse, intercessioni paruisse. Tu vero, cui Cornelii defensio displicet, quam causam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus jam præscribis, quanto illis probro futurum sit, si te defenderint, cum tu mihi Cornelii defensionem in maledictis objiciendam putaris.

Attamen hoc, Vatini, memento, paulo post istam defensionem meam, quam tu bonis viris displicuisse dicis, me cum universi populi Romani summa voluntate, tum optimi cujusque singulari studio, magnificentissime post hominum memoriam consulem factum, omniaque ea me prudenter vivendo consecutum esse, quæ tu imprudenter vaticinando sperare te sæpe dixisti.

III. Nam quod mihi discessum objecisti meum, & quod horum, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idem tibi latissimus, luctum & gemitum renovare voluisti, tantum tibi respondeo, me, cum tu, cateraque reipublicæ pestes, armorum causam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletium diripere, sanguinem principum civitatis exsorbere, crudelitatem vestram odiumque diuturnum, quod in bonos jam inveteratum habebatis, saturare cuperetis: scelus & furorem vestrum cedendo maluisse frangere, quam resistendo. Quare peto a te, ut mihi ignoscas, Vatini, cum patriæ pepercim, quam servaram: & si ego te perditorem & vexatorem reipublicæ fero, tu me conservatorem & custodem feras. Deinde ejus viri discessum increpas, quem vides, omnium civium desiderio, ipsius denique reipublicæ luctu, esse revocatum?

At enim dixisti, non mea, sed reipublicæ causa homines de meo reditu laborasse. Quasi vero quisquam vir excellenti animo in rempublicam ingressus optabilius quidquam arbitretur, quam se a suis civibus reipublicæ causa diligi. Scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, gravis vultus, superba responsa, insolens vita: nemo humanitatem meam, nemo consuetudinem,

nem, nemo consilium, nemo auxilium requirebat: cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum moestum, mutaturia, omnia denique bonarum artium studia filuerunt. Sed nihil sit factum mea causa: omnia illa senatus-consulta, populi iussa, Italiae totius, cunctarum societatum, collegiorum omnium decreta de me reipublicæ causa esse facta fateamur. Quid ergo, homo imperitissime solida laudis, ac vera dignitatis, præstantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atque ad memoriam mei nominis sempiternam, quam omnes hoc cives meos iudicare, civitatis salutem cum mea unius salute esse conjunctam? Quod quidem ego tibi reddo tamen. Nam, ut tu me carum esse dixisti senatui, populoque Romano, non tam mea causa, quam reipublicæ: sic ego te, quamquam sis omni diritate atque immanitate terribis, tamen dico esse odio civitati, non tam tuo, quam reipublicæ nomine.

IV. Atque, ut aliquando ad te veniam, de me hoc sit extremum. Quid quisque nostrum de se ipse loquatur, non est sane, non est requirendum: boni viri iudicent. Id est maximi momenti, & ponderis. Duo sunt tempora, quibus nostrorum civium spectentur judicia de nobis: unum honoris, alterum salutis. Honos talis populi Romani voluntate paucis est delatus, ac mihi: salus tanto studio civitatis nemini reddita. De te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus: in salute expectamus. Et, ut ne me cum homine uno, non solum impudentissimo atque infimo, conferam: de te ipso, homine & arrogantissimo & mihi inimicissimo, quaero, Vatinium, utrum tandem putes, huic civitati, huic reipublicæ, huic urbi, his templis, ærario, curiæ, viris his, quos vides, horum bonis, fortunis, liberis, civibus ceteris; denique

8 Et, ut ne me] Dubium non est quin mendum in scripturam obreperit. Vox enim non solum nihil habet quod ad colligendam rationem sibi respondent. Legere videtur Mammius: non solum impudentissimo, verum etiam infimo confertur: quo modo statim sententia, Lambinus minus apte legendum existimat: Sed tamen ne me cum his principi-

bus qui adsum Publio Sextio, sed tecum lo- mine uno, quæ addita esse dicit et duobus codicibus, altero Memmiano, altero Cleriano: sed omnium optime mea sententia Goveanus pro non solum, legit: omnium, & at: ne me cum homine uno omnium impudentissimo: Abram. Hunc locum alii altere exprimit: minus sanam fatentur omnes.

deorum immortalium delubris, auspiciis, religionibus, melius fuisse & præstabilius, me civem in hac civitate nasci, an te? Cum mihi hæc responderis, aut ita impudenter, ut manus a te homines vix abstinere possint; aut ita dolenter, ut aliquando ista, quæ sunt inflata, rumpantur: tum memoriter responde- to ad ea, quæ de te ipso rogaro.

V. Atque illud tenebrosissimum tempus inuentis ætatis tuæ patiar latere. Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. Habeat hoc præmium tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudine obscuritate & sordibus tuis obtegatur. Quæsturam petisti cum P. Sextio, cum hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero consulari gerendo te diceres cogitare. Quare abs te, teneasne memoria cum P. Sextio quaestor sit cunctis suffragis factus, tunc te vix, invitis omnibus, non populi beneficio, sed consulis, extremum? adhæsisse? In eo magistratu, cum tibi magno clamore aquaria provincia sorte obtigisset, missusne sis a me consule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumque prohiberes? In eo negotio, cum te non custodem ad continendas, sed portitorem ad partiendas merces missum putares, cumque omnium domos, apothecas, naves, furacissime scrutare, hominesque negotia gerentes iudiciis iniquissimis irretires, teneasne memoria, tibi in conventu Puteolis manus esse allatas? ad me consulem Puteolanorum querelas esse delatas? Post quaesturam, exierisne legatus in ulteriorem Hispaniam, C. Cosconio proconsule? Cum illud iter Hispaniensis pedibus fere confici solet, aut, si quis navigare velit, certa sit ratio navigandi: vene-

9 Extremum] Extremo loco, post ceteros omnes, ultimum e quaestoribus designatum. Erant autem lege Syllæ quaestores viginti: cum octo antea fuissent. Tacitus, Lib. xi. Mamur.

10 Magno] Magno clamore in provinciarum sortitione dicit Vatinio provinciam aquatiam obtigisse, ad cuius procurationem & munus pertinebat quicquid mari evehebatur, aut importabatur. Ea provincia quod ob negotiationem & mercaturam quaestuo-

fima esset, quod negotii & occupationis & molestiæ plenissima, nec sane splendida, cum obveniebat cupidam; populus, qui aderat, succlamabat, ob negotia, furta, rapinas, & capturas; quod tum, ut opinor, vehementius fecit, quod obvenisset homini avido, & furaci, & improbo. Eandem arbitror Othiensem quaesturam fuisse, de qua Cicero pro Murena. Turneb.

11 Certa sit ratio navigandi] Per loca certa, recto cursu. Mamur.

venerisne in Sardiniam, atque inde in Africam? fuerisne, quod sine senatus-consulto tibi facere non licuit, in regno Hiempsalis¹²? fuerisne in regno Mastanesof? venerisne ad fretum per Mauritiam? quem scias unquam legatum Hispaniensium istis itineribus in illam provinciam pervenisse?

Factus es tribunus plebis: quid enim te de Hispaniensibus flagitiis tuis, sordidissimisque furtis interrogem? Quæro abs te primum univere, quod genus improbitatis & sceleris in eo magistratu prætermiseris? Ac tibi jam inde præscribo, ne tuas sordes cum clarissimorum virorum splendore¹⁴ permisceas. Ego te, quæcumque rogabo, de te ipso rogabo; neque te ex amplissimi viri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham; omniaque mea tela sic in te conjiciuntur, ut nemo per tuum latu (quod soles dicere) laucietur. In tuis pulmonibus ac visceribus hæbunt.

VI. Et, quoniam omnium rerum magnarum a diis immortalibus principia ducuntur, volo ut mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætere; quæ te tanta pravitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut, cum inaudita ac nefaria sacra¹⁵ susceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare¹⁶ soleas; auspicia, quibus hæc urbs condita est, quibus omnis respublica atque imperium tenetur, contempseris? initioque tribunatus tui, senatus denuntiariis, tuis actionibus augurum responsa, atque ejus collegii arrogantiam impedimento non futuram?

Secundum ea quæro, servarisne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium advocares, legemque ferres, quod eo die scires de cælo esse servatum? Et quoniam hic locus unus est, quem tibi cum Cæsare communem esse

¹² In regno Hiempsalis] In Mauritania, ubi Hiempsal pater Juba regnabat. De Mastanesofio autem regno, quod sciam, nullus Historicus fecit mentionem. *Abram.*

¹³ Ad fretum] Herculeum. *Horom.*

¹⁴ Cum clarissimorum virorum splendore] C. Cæsarem significat: quo consule tribunus pl. Vatinius fuit. *Mann.*

¹⁵ Sacra] Intelligit hoc loco sacra priva-

ta, quæ quisque sibi privatim facere poterat. *Goveanus.*

¹⁶ Mactare] Placare. Quo tamen sensu usquam præterea memini me legisse. *Mann.* Nomen Marcellus interpretatur, honorare. Plautus in Amphitruo. l. 4. act. 2. ubi Mercurium & Amphitruonem ita loquentes inducit: M. Sacrifico ego tibi. A. Qui? M. Quis enim te mactio. *Abram.*

esse dicas: sejungam te ab illo, non solum reipublicæ causa, verum etiam Cæsaris, ne qua ex tua summa indignitate labes illius dignitati aspersa videatur. Primum quæro, num tu senatus causam tuam permittas, quod facit Cæsar¹⁷? deinde, quæ sit auctoritas ejus, qui se alterius facti, non suo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, & dicam sine cunctatione quod sentio) si jam violentior aliqua in re. Cæsar fuisset, si eum magnitudo contentionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas aliquo impulisset, quod in illo viro & tum ferendum esset, & maximis rebus, quas postea gessit, obliterandum: id tu tibi, furcifer, fumes, & Vatini latronis ac sacrilegi vox audietur, hoc postulant, ut idem sibi concedatur, quod Cæsari?

VII. Sic enim ex te quæro. Tribunus plebis fuisti: sejungere te a consule. Collegas habuisti viros fortes novem. Ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas servare de cælo, quos irridebas, quos privatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedentes vides, te ædilitiam prætextam togam frustra confeceras, vendidisse¹⁸: tertium scis ex illo obsessio atque afflicto tribunatu, consularem auctoritatem¹⁹ hominem esse adolescentem confectum: reliqui sex fuerunt: ex quibus partim plane tecum sentiebant, partim medium quandam cursum tenebant. Omnes habuerunt leges promulgatas: in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius, judex noster: quem, tu disrumpis, cum ædilitium vides.

Volo uti mihi respondeas, num quis ex toto collegio legem fit ausus ferre, præter unum te? Quæ tanta in te fuit audacia,

¹⁷ Quod facit Cæsar] Suetonius in D. Julio: Fundus, inquit, Cæsar consulatu, relictis C. Memmio, L. Domitio Prætoribus, de actis superioris anni cognitionem senatus detulit.

¹⁸ Vendidisse] Cum ædilitatem adipisci non poteris, qui tamen infra præturam honor est. Sabaudiri videtur, scis. Nam nec ad, vides, referri potest, vendidisse, nec ad, scis, quod sequitur, omnino disjunctum a superioribus. *Mannius.*

¹⁹ Consularem auctoritatem] Passeratus exposuit auctoritatem consularem, jus sententiæ loco consulari dicenda. Verum, cum taceant de hoc extraordinario honore veteres, quod in aliis, quibus tam iniuriata dignitas fuit decreta, diligenter annotarunt, censio simpliciter esse sic intelligendum: Fannium, propter tribunatum tam constanter & præclare bono reip. gestum, tantam sibi apud optimates auctoritatem peperisse, ac si fuisset consul. *Greu.*

cia, quæ tanta vis, ut, cum novem tui²⁰ collegæ sibi timendum esse duxerint, id unus tu, emerfus e cœno, omnium facile omnibus rebus infimus, contemnendum, despiciendum, irridendum putares? Num quem post urbem conditam scias tribunum plebis egisse cum plebe, cum constaret servatum esse de cælo?

Simul etiam illud volo uti respondeas, cum, te tribuno plebis, esset etiam tum in republica lex Ælia, & Fufia: quæ leges sæpenumero tribunitios furores debilitarunt, & represserunt: quas contra, præter te, nemo unquam est facere conatus: quæ quidem leges anno post, sedentibus in templo duobus non consulibus, sed proditoribus hujus civitatis ac pestibus, una cum auspiciis, cum intercessionibus, cum omni jure publico confragraverunt: equando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & concilium convocare? Num quem ex tribunis plebis, quicumque seditiosi fuerint, tam audacem audieris fuisse, ut unquam contra legem Æliam aut Fufiam concilium advocaret?

VIII. Quæro illud etiam ex te, conatusne sis, voluerisne, denique cogitaris, (est enim res ejusmodi, ut, si tibi modo in mentem venit, nemo sit, qui te ullo cruciatu esse indignum putet) cogitarisne, in illo tuo intolerabili, non regno (nam cupis id audire) sed latrocinio, augur fieri in Q. Metelli locum? ut, quicumque te aspexisset, duplicem dolorem gemitumque susciperet, & ex desiderio clarissimi & fortissimi civis, & ex honore turpissimi atque improbissimi? Adeone non labefactam rempublicam te tribuno, neque conquassatam civitatem, sed captam hanc urbem atque everfam putares, ut augurum Vatinium ferre possemus?

Hoc loco quæro, si, id quod concupieras, augur factus es: in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, vix dolorem ferebamus: illi autem, quibus eras in deliciis, vix risum tenebant: sed quæro, si ad cætera vulnera, quibus putasti

²⁰ Ut, cum tui] Legendum cenfeo, ut, quod tui novem college, &c. Aliter si legas, illud id quod sequitur, quo referri possit, non habebit. Quod autem collegas Vatini.

deterrebata forendis legibus, erat quod sciebant quotidie de cælo servari. Id quod Vatinius contemnebat. *Goveanus*.

sti rempublicam deleri, hanc quoque mortiferam plagam infixisses auguratus tui; utrum decreturus fueris id, quod augures omnes usque a Romulo decreverunt, Jove fulgente, cum populo agi nefas esse, an, quia tu semper sic egisses, auspicia fueris augur dissoluturus?

IX. Ac, ne diutius loquar de auguratu tuo, (quod invitus facio, ut recorder ruinas reipublicæ: neque enim tu unquam, stante non modo majestate horum, sed etiam urbe, te augurum fore putasti. Verumtamen, ut somnia tua relinquam, ad scelera veniam) volo uti mihi respondeas: cum M. Bibulum consulem, non dicam bene de republica sentientem, ne tu mihi homo potens irascere, qui ab eo dissenstisti; sed hominem certe nusquam progredientem²¹, nihil in republica molientem, tantum animo ab actionibus tuis dissentientem: cum cum tu consulem in vincla duceres, & a tabula Valeria collegæ tui mitti juberent²²: fecerisne ante Rostra pontem continuatis tribunalibus, per quem consul populi Romani moderatissimus & constantissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, vi perditorum hominum incitata, turpissimo miserimoque spectaculo, non in carcerem, sed ad supplicium & ad necem duceretur?

Quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit? ut sciamus, utrum veterum facinorum sis imitator, an inventor novorum. Idemque tu cum his atque hujusmodi consiliis ac facinoribus, nomine C. Cæsaris, clementissimi atque optimi viri, scelere vero atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis omnibus expulisses, inclusum domi contineres; cumque non majestate imperii, non jure legum, sed januæ præsidio & parietum custodiis, consulis vita tegeretur: miserisne viatorem, qui M. Bibulum domo vi extrahe-

Tom. VI.

L

ret,

²¹ Nusquam progredientem] Facere. Nam cum laudare videatur Bibuli modestiam, notat illud tempus, cum per vim foro pulsus, armorum metu domi se tenuit. *Infra Manu.*

²² A tabula Valeria collegæ tui mitti juberent] Tabulæ Valeriæ, qui locus erat in foro, meminit Cicero *Fam. XIV. ep. 2. ad Terentiam uxorem, Quomodo a Vesta*

ad tabulam Valeriam ducta esset. Quem ego locum sic intelligo, ut cum in carcerem duceretur Terentia, ad tabulam usque Valeriam tantum deducta sit, & inde missa. Quos igitur non vinculis coercere, sed ignominia tantum carceris afficere magistratus volebat, ad tabulam usque Valeriam duci jubebat. *Goveanus.*

ret, ut, quod in privatis semper est servatum, id, te tribuno plebis, consuli domus exilium esse non posset?

Simulque mihi respondeto tu, qui nos, qui de communi salute consentimus, tyrannos vocas, fuerisne non tribunus plebis, sed intolerandus ex cœno nescio qui, atque ex tenebris tyrannus? qui primum eam rempublicam, quæ auspiciis inventis constituta est, iisdem auspiciis sublatis conarere pervertere: deinde sanctissimas leges, Æliam & Fufiam dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluvione Drusi, & in contentione Sulpicii, & in cruore Cinnano, etiam inter Syllana arma vixerunt, solus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui consulem morti objeceris, inclusum obderis, extrahere ex suis testis conatus sis: qui in eo magistratu non modo emerferis ex mendicitate, sed etiam divitiis non jam tuis terreas: fuerisne tanta crudelitate, ut delectos viros, & principes civitatis tollere, & delere tua rogatione ²³ conararis?

X. Cum L. Vettium, qui in senatu confessus esset se cum telo fuisse, Cn. Pompejo, summo & clarissimo civi, suis manibus necem asferre voluisse, in concionem produxeris; indicem in Rostris, in illo, inquam, augurato templo ac loco collocaris, quo auctoritatis exquirendæ causa ²⁴ cæteri tribuni plebis principes civitatis producere consueverunt; ibi tu indicem Vettium, linguam & vocem suam sceleri & menti tuæ præbere voluisti, ut diceret L. Vettius in concione tua, rogatus a te, se auctores, & impulsores, & socios habuisse sceleris illius eos viros, quibus e civitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare, civitas stare non posset? M. Bibulum, cujus inclusione contentus non eras, interficere volueras, spoliaveras consulatione: patria privare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus gestis, quod ipse ad imperatorias laudes a puero videlicet spectaras, vehementius invadebas: C. Curionem, perpetuum

²³ *Tua rogatione*] Ut quaeretur in eos, quos Vettius nominasset. Quam rogationem promulgavit, non tulit, omnium mortalium convicio repudiatam. *Masur.*

²⁴ *Auctoritatis exquirenda causa.*] Ante quam lex ferretur, clari viri, a tribuno pl.

qui rogationem laturus erat, in Rostra ducti, rogatique ut dicerent quid sentirent, suadebant, dissuadebantque legem. Cum igitur auctores populo essent, ut rogationem acciperet, vel antiquaret: recte Cicero dixit, *auctoritatis exquirenda causa.* Idem.

petuum hostem improborum omnium, auctorem publici consilii, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio principe juventutis, cum republica conjunctiore etiam, quam ab illa ætate postulandum fuit, delere voluisti: L. Domitium, cujus dignitas & splendor prætrungebat, credo, oculos Vatinius, quem tu propter commune odium in bonos oderas, in posterum autem propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, ante aliquanto timebas: L. Lentulum, hunc judicem nostrum, flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinii tui competitor, ejusdem Vettii indicio opprimere voluisti. Qui si tum illam labem ²⁵ pestemque vicisset, quod ei tuo scelere non licuit, respublica victa non esset. Hujus etiam filium eodem indicio & crimine ad patris interitum aggregare voluisti. L. Paulum ²⁶, qui tum quæstor Macedoniam obtinebat, quem civem? quem virum? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes, legibus exterminarat, hominem ad conservandam rempublicam natum, in idem Vettii indicium, atque in eundem hunc numerum congregasti. Quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortissimorum civium numero sejungendum non putaris.

XI. Sed qui fuit ille tuus tantus furor, ut, cum jam Vettius ad arbitrium tuum perorasset, & civitatis lumina notasset, descendissetque de Rostris, eum repente revocares, colloquerere, populo Romano vidente: deinde interrogares, equosnam alios posset nominare? Inculcarisne, ut C. Pisonem, generum meum, nominaret, qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem? Itemque M. Laterensem, hominem dies atque noctes de laude & de republica cogitantem? Promulgarisne, impurissime & perditissime hostis, quæstionem de tot amplissimis & talibus viris, indicium Vettio, præmia amplissima ²⁷? Quibus rebus,

L 2 omnium

²⁵ *Qui si tum illam labem*] Si, Gabinio rejecto, consul designatus esset. *Idem.*

²⁶ *L. Paulum*] Consul cum C. Marcello. Quos autem accusando exterminaverit, incertum est. Vide epist. 24. lib. 11. ad Atticum.

²⁷ *Indicium Vettii, præmia amplissima*] Male hodie edidi, *indici.* Alterum se tuerur olin cufis ac Pall. item libro S. Victoris. *Græc.* Vulgaræ lectionis aperta & commoda est sententia. Quid autem tibi velit Grærus, fateor me non capere. Tamen, cum

omnium mortalium non voluntate, sed convicio repudiatis, fregerisne in carcere cervices ipsi illi Vettio, ne quod iudicium corrupti indicii extaret, ejusque sceleris in te ipsum quaestio flagitaretur?

Et, quoniam crebro usurpas, legem te de alternis consiliis²⁸ rejiciendis tulisse, ut omnes intelligant, te ne recte quidem facere sine scelere potuisse, quæro, cum lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectarisne²⁹, dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum Clodianum³⁰? & posteaquam ille est reus factus, statim tuleris in eum, qui tuam post legem reus factus esset: ut homo consularis exclusus, miser, puncto temporis spoliaretur beneficio & æquitate legis tuæ?

Dices familiaritatem tibi fuisse cum Q. Maximo. Praeclara defensio facinoris tui. Nam Maximi quidem summa laus est, sumptis inimicitias, suscepta causa, quaestore, consilioque delecto, commodiorem inimico suo conditionem rejectionis dare noluisse: nihilque Maximus fecit alienum aut sua virtute, aut illis viris clarissimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam hujus virtute renovatam non modo speramus, verum etiam jam videmus. Tua fraus, tuum maleficium, tuum scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordiae nomine, ad crudelitatis tempus distulisse. Ac nunc quidem C. Antonius hac una re miseriam suam consolatur, quod imagines patris, & fratris sui, fratrisque filiam³¹, non in familia, sed in carcere³² collocatas audire maluit, quam videre.

XII.

Grævius Grutero assentiat, id Criticis ponderandum relinquo. Olivetius.

²⁸ De alternis consiliis] Tullit hanc legem Vatinium, ut reus, & accusator omnes iudices, & Quaestorem ipsum semel possent rejicere, & neque tamen suæ legis beneficio uti possent hi, quorum nomen delatum fuisset ante legem latam. Ferrat.

²⁹ Expectaris-ne] Non statim clasplo triumviro legem illam tulit Vatinium, sed expectavit, donec reus fieret C. Antonius, Ciceronis collega in consulatu, statimque tulit. Id autem se fecisse dicebat in gratiam Q. Fabii, qui consul deinde fuit cum C. Trebonio. Idem.

³⁰ Apud Cn. Lentulum Clodianum] Vult & Man. apud Cn. Lentulum, & Q. Clodium. Quod sic interpretatur Ferratius: idcirco duorum Praetorum fieri mentionem, quia damnatus est Antonius, tum de majestate, accusante Caëlio; tum de repetundis, accusante Q. Fabio Maximo. Videtur Manutius idem velle.

³¹ Fratrisque filiam] Sacerem, ut opinar, M. Antonii, postea triumviri, Vatinio nuptam significat. Manut.

³² In carcere] Carcerem appellat Vatinii domum, in quam Antoniorum imagines, duæ Antonia, Vatinium transtulit, ademptas fortasse C. Antonio post damnationem. Idem.

XII. Et quoniam pecunias aliorum despicias, de tuis divitiis intolerantissime gloriaris, volo uti mihi respondeas, fecerisne foedera tribunus plebis cum civitatibus, cum regibus, cum retrarchis? erogarisne pecunias ex arario tuis legibus? eripuerisne partes³³ illo tempore carissimas partim a Cæsare, partim a publicanis? Quæ cum ita sint, quæro ex te, sine ex pauperissimo dives factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecuniis repetundis acerrima³⁴? ut omnes intelligere possent, a te non modo nostra acta, quos tyrannos vocas, sed etiam amicitium tui legem esse contemptam: apud quem tu etiam nos criminari soles, qui illi sumus amicitissimi³⁵, cum tu ei contumeliosissime toties maledicas, quoties illi affinem te esse dicis.

Atque illud etiam scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Q. Arrii³⁶, familiaris mei, cum toga pulla³⁷ accumberes? quem unquam videris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas non probasse³⁸. Optime. Nullæ fuerint supplicationes. Videtne, me nihil de anni³⁹ illius causa, nihil de eo, quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te querere? Nulla supplicatio fuerit. Cedo, quis unquam coenavit atratus? Ita enim illud epulum est funebre, ut munus sit funeris: epulæ quidem ipsæ, dignitatis.

XIII. Sed omitto epulum, populi Romani festum diem, argento, veste, omni apparatu, ornatuque vivendo: quis unquam

³³ Partes] Manutius intelligit, Munus, curacionem, dispensacionem ararii, quæ ad Cæsarem Consularem, qui de dividendo agro Campano legem tulerat, pertinebat. Malim ego cum Goveano sic explicare, ut a Cæsare magnam pecuniam vim eripuerit Vatinium, ut ejus adiones juvaret: a Publicanis vero pecuniam emunxerit, ut remissionem petentes juvaret. Abism. Vide Turneb. Adv. XXI. 11.

³⁴ Acerrima] Legem Juliam omnium acerrimam fuisse, patet etiam ex Oratione pro Postumo, & lib. 111. de Offic. Hor. Vide Induculum Legum.

³⁵ Amicitissimi] C. Cæsaris, quem tu tibi

amicissimum soles dicere. Idem.

³⁶ In epulo Q. Arrii] Epulum populo dedit, ad honorem patris mortui, in templo Castoris: ut infra. Manut.

³⁷ Cum toga pulla] Cum cæteri accumberent albatii. Idem.

³⁸ Supplicationes te illas non probasse] Quia decreta essent a senatu, referente, ut opinor, Bibulo consule. Epulum enim publicum sine sacrificio non dabatur, nec sine supplicatione sacrificium erat. Festus autem & supplicationis, & epuli dies. Idem.

³⁹ Anni] Quo Cæsar consul.

quam in luctu domestico, quis in funere familiari coenavit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla unquam data est? cum tot hominum millia accumberent, cum ipse epuli dominus, Q. Arrius, albatu esset; tu in templum Castoris⁴⁰ te cum C. Fidulo atrato, cæterisque tuis Furis funestum intulisti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit reipublicæ casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi, hanc tantam & tam gravem civitatem subiectam esse non modo furori, verum etiam irrisioni tuæ? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquam puer, aut adolescentens inter coquos⁴¹ fueras? Fausti, adolescentis nobilissimi, paulo ante ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras, dominum⁴² cum toga pulla, & ejus amicos ante convivium? quæ te tanta tenuit amentia, ut tu, nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen epuli, oculorum civium, morem veterem, ejus, qui te invitavit, auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas non putare?

XIV. Quæro illud etiam ex te, quod privatus admisisti: in quo certe jam tibi dicere non licebit, cum clarissimis viris causam tuam esse conjunctam: postulatusne sis lege Licinia & Junia? edixeritne C. Memmius prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cum is dies venisset, fecerisne, quod in hac republica non modo factum ante nunquam est, sed in omni memoria sit omnino inauditum? appellarisne tribunos plebis, ne causam diceres? levius dixi: quanquam id ipsum esset & novum, & non ferendum: sed appellarisne nominatim pestem illius anni, furiam patriæ, tempestatem reipublicæ, Clodium? qui tamen cum jure, cum more, cum potestate judicium impedi-

⁴⁰ In templum Castoris] Opinor magistratus, & senatores, aut etiam equites Romanos in templo, reliquam plebem in foro coenasse. *Idem.*

⁴¹ Inter coquos] Quidam inter cæcos: quod merito deleverunt viri docti. Nam hæc vox non reperitur apud Ciceronem, & hujus ætatis ullum scriptorem. *Græv.* Antepone in-

ter coquos, quod veterem illam famem, de qua paulo post, magis exprimat. *Abram.*

⁴² Dominum] Aut subaudiendum, aut addendum videras: ut sit ordo: Viderasne dominum epuli, & ejus amicos cum toga pulla ante convivium, id est, qui cum toga pulla accumberet ante oculos epulantis populi Romani? *Manius.*

pedire non posset, rediit ad illam vim & furorem suum, dumque se militibus tuis præbuit. In quo, ne quid a me dictum in te potius putes, quam abs te esse quæsitum; nullum onus imponam tibi testimonii: quæ mihi brevi tempore ex eodem isto loco video esse dicenda, servabo, teque non arguam, sed, ut in cæteris rebus feci, rogabo. Quæro ex te, Vatini, num quis in hac civitate post urbem conditam tribunos plebis appellavit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui quæstoris ascenderit, eumque vi deturbarit? subfellia dissipavit? urnas delegerit? eas denique omnes res in judicio disturbando commiserit, quarum rerum causa judicia sunt constituta? Sciasne tum fugisse Memmium? accusatores esse tuos de tuis, tuorumque manibus ereptos? judices quæstionum de proximis tribunalibus esse depulso? in foro, in luce, inspectante populo Romano, quæstionem, magistratus, morem majorum, leges, judices, scelorum pœnam esse sublatam? Hæc omnia sciasne diligentia C. Memmii publicis tabulis esse notata, atque restata?

Atque illud etiam quæro, cum, postea quam es postulatus, ex legatione⁴³ redieris, ne quis te judicia defugere arbitraretur; teque, cum tibi, utrum velles, liceret⁴⁴, dictitatis causam dicere maluisse: qui consentaneum fuerit, cum legationis perfugio uti noluisse appellatione improbißima te ad auxilium nefarium confugisse?

XV. Et quoniam legationis tuæ facta mentio est, volo etiam audire de te; quo tandem senatus-consulto legatus sis? De gestu intelligo quid respondeas; tua lege, dicis. Esne igitur patriæ certissimus parricida? sperarasne id, ut patres conscripti ex republica funditus tollerentur? ne hoc quidem senatui relinquebas, quod nemo unquam ademit, ut legati ex ejus ordinis auctoritate legarentur? Adeone tibi sordidum consilium publicum visum est? adeo afflictus senatus, adeo miserrata & prostrata respublica, ut non nuntios pacis ac belli, non

cura-

⁴³ Ex legatione] Legatus cum Cesare in Galliam iit: deinde, accusatus lege Licinia & Junia, ne judicium jure legationis defugisse videretur, in urbem rediit. *Idem.*

⁴⁴ Liceret] Jure legationis. Nam qui rei publicæ causa abesset, cum ne vocare in judicium liceret, Memmia lege sancitum erat. *Val. Max. III. 7. Idem.*

curatores, non interpretes, non bellici consilii auctores, non ministros muneris provincialis senatus more majorum deligere possit? Eripueras senatus provinciarum decernenda potestatem, imperatoris deligendi iudicium, ararii dispensationem: quæ nunquam sibi populus Romanus appetivit, qui nunquam hæc a summi consilii gubernatione auferre conatus est. Age, factum est horum aliquid in aliis: raro: sed tamen factum est, ut populus deligeret imperatorem. Quis legatos unquam audivit sine senatus-consulto? Ante te nemo. Post continuo fecit idem in duobus prodigiis reipublicæ⁴⁵ Clodius: quo etiam maiore es malo maclandus, quod non solum factu tuo, sed etiam exemplo rempublicam vulnerasti: neque tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere^b voluisti.

Atque illud etiam audire a te cupio: quare, cum ego legem de ambitu ex senatus-consulto tulerim, sine vi tulerim, salvis auspiciis tulerim, salva lege Ælia & Fufia, tu eam esse legem non putes: præsertim cum ego legibus tuis, quoquo modo late sint, paream. Cum mea lex dilucide veter, BIENNIO, QUO QUIS PETAT, PETITURUSVE SIT,⁴⁶ GLADIATORES DARE, NISI EX TESTAMENTO⁴⁷ PRÆSTITUTA DIE: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? Num quem putes illius tui⁴⁸ certissimi gladiatoris simi-

lem

^a Lamb. nunquam antea summi consilii gubernationem

⁴⁵ In duobus prodigiis resp.] In Pisonæ & Gabinio Cons. quibus & provincias, & legatos lege sua Clodius dedit. Idem.

^b Lamb. voluisti. Ob hæc omnes res, sciasne te severissimorum hominum, Sabinorum, fortissimorum virorum, Marcorum, & Pelignorum, tribunalium tuorum iudicio notatum, nec post Romam conditam, præter te, tribulem quemquam, tribum Sergiam perdidisse? Atque illud etiam audire a te cupio: quare, cum ego legem de ambitu tulerim ex S. C. tulerim sine vi, tulerim salvis auspiciis, tulerim salva lege Ælia & Fufia: tu eam esse legem non putes: præsertim cum ego legibus tuis, quoquo modo late sint, paream. Cum mea lex dilucide veter, biennio, quo quis petat, petiturusve sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia,

ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? Num quem putes illius tui certissimi gladiatoris similem tribunalium plebis posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fiat? At si

⁴⁶ Biennio, quo quis petat, petiturusve sit.] Id Cicero fecit eo consilio, quia gladiatores dabantur, ut eo munere populus delinens faveret iis, qui dedissent in petitione magistratum. Idem.

⁴⁷ Nisi ex testamento.] Nisi moriens aliquis testamento mandasset, uti certo quodam tempore gladiatores darentur. Qua ratione hæc in eo culpa non poterat, qui petens, aut brevi petiturus magistratum, eos ex testamento daret. Idem.

⁴⁸ Illius tui] Clodii tribuni pl. qui, Vatinium apud Memmiam prætorum accusato, iudicium per vim sustulit. Idem.

lem tribunalium plebis posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fiat? Ob hæc omnes res, sciasne te severissimorum hominum, Sabinorum, fortissimorum virorum, Marcorum & Pelignorum, tribunalium tuorum iudicio notatum, nec post Romam conditam, præter te, tribulem quemquam, tribum Sergiam perdidisse?

XVI. Ac si hæc omnia contemnens ac despicias, quod ita tibi perluaferis, ut palam dictitas, te, diis hominibusque invitatis, amore in te incredibili quodam C. Cæsaris, omnia, quæ velis, consecuturum: equid audieris, equisnam tibi dixerit, C. Cæsarem nuper Aquilæ, cum de quibusdam esset mentio facta, dixisse, C. Alfiu præteritum permolestè tulisse, quod in homine summam fidem probitatemque cognosset: graviterque etiam se ferre, prætorum aliquem esse factum, qui a suis rationibus dissensisset? tum quæsisse quendam, de Vatinio quemadmodum ferret, ipsum respondisse, Vatinium in tribunatu gratis nihil fecisse? qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere debere?

Quod si ipse, qui te suæ dignitatis augendæ causa periculo tuo, nullo suo delicto, ferri præcipitem est facile passus, tamen te omni honore indignissimum iudicat: si te vicini, si affines, si tribules ita oderunt, ut repulsam tuam, triumphum suum duxerint: si nemo aspicit, quin ingemiscat; nemo mentionem facit, quin execretur: si vitant, fugiunt, audire de te nolunt: cum viderunt, tanquam auspiciu malum detestantur: si cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt: struxæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis jam se locis collocarunt: si es odium publicum populi, senatus, universonum hominum rusticorum; quid est, quam ob rem præturam potius exoptes, quam mortem? præsertim cum popularem te velis esse, neque ulla in re populo gratius facere possis. Sed, ut aliquando audiamus, quam copiose mihi ad rogata respondeas, concludam jam interrogationem meam, teque in extremo pauca de ipsa causa rogabo.

XVII. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta levitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Anniuum iisdem verbis laudares, quibus

Tom. VI.

M

cum

eum verbis laudare & boni viri, & boni cives consueverunt, cum in eundem nuper ab eadem illa teterrima Furia productus ad populum, cupidissime falsum testimonium dixeris? An erit hæc optio & potestas tua, ut, cum Clodianas operas, & facinorosorum hominum & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixisti, gladiatoribus & bestiariis obfedissem rempublicam: cum autem ad tales viros veneris, non audeas civem singulari virtute, fide, constantia vituperare? Sed, cum T. Annius tantopere laudes, & clarissimo viro nonnullam laudatione tua labeculam aspergas, (in illorum enim numero mavult T. Annius esse, qui a te vituperantur) veruntamen quæro, cum in republica administranda T. Annio cum P. Sextio consiliorum omnium societas fuerit, (id quod non solum bonorum, verum etiam improborum iudicio declaratum est: est enim reus uterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter ⁴⁹ die dista ab eo, quem tu unum improbiorem esse, quam te, nunquam soles confiteri: alter ⁵⁰ tuis consiliis, illo ⁵¹ tamen adjuvante) quæro, qui possis eos ⁵², quos crimine jungis, testimonio disjungere.

Extremum illud est, quod mihi abs te responderi velim: cum multa in Albinorum de prævaricatione diceris, dixerisne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sextium de vi reum fieri? quavis lege, quovis crimine accusandum potius fuisse? etiam illud dixeris causam Milonis, fortissimi viri, conjunctam cum hoc existimari? quæ pro me a Sextio facta sint, bonis esse grata? Non coarguo inconstantiam orationis, ac testimonii tui. Quas enim hujus actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus verbis testimonium dixisti: quicum autem ejus causam periculumque jungis, cum summis laudibus extulisti. Sed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accusandum omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctorita-

tis ⁵³⁴⁹ Alter] Milo: a P. Clodio. Idem.⁵⁰ Alter] Sextius. Tu enim Albinorum ad accusandum impulisti.⁵¹ Illo] Clodio. Idem.⁵² Eor] Milonem, & Sextium.

tis ⁵³ a me tributum esse videatur, dixerisne in eum testimonium de vi, quem negaris reum omnino de vi fieri debuisse?

⁵³ Ne quid tibi auctoritatis] Nemo consilium, nisi cui aliquid tribuatur; ei vero, qui testimonium dicat, cur quidquam tribuat defensor ejus, in quem dicitur? Jocabatur igitur Cicero, cum ait: Si te in testimonio consuli nolis: cum ipse sit is, qui nolle eum consulere, ne quid auctoritatis ei tribuisse videatur. Aliquid omnino, quo concludatur interrogatio, videtur desiderari. Idem.

